

ჯაბა ბიწამე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნანა ბენიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის დეპარტამენტის მასწავლებელი

გლობალიზაციისა და ადამიანთა კეთილდღეობის მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი

საზოგადოებრივი განვითარების ყველა ეტაპზე ცენტრალურ პრობლემას წარმოადგენს ადამიანის კეთილდღეობის საკითხი. თანამედროვე გლობალიზაციის პროცესი ადამიანთა კეთილდღეობის ძირითად მაჩვენებლად მიიჩნევა კვების პროდუქტებისა და სასმელი წყლის მოხმარებას, ბავშვთა შრომის გამოყენებაზე უარის თქმას და განათლებას. თანამედროვე მოწინავე ეკონომისტთა აზრით, ყველა ეს მაჩვენებელი იზრდება სიმდიდრის ზრდასთან ერთად. ამ უკანასკნელს კი თავის მხრივ უზრუნველყოფს ტექნოლოგიური ინოვაციები. ამრიგად, ტექნოლოგიები, სიმდიდრე და ადამიანთა კეთილდღეობა ურთიერთგანმსაზღვრელი ეკონომიკური მაჩვენებლებია.

უკანასკნელი 60 წლის განმავლობაში მსოფლიო სიმდიდრისა და ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად გაიზარდა ადამიანის კეთილდღეობის მაჩვენებელიც. დღეს საშუალო სტატისტიკური ადამიანი ცხოვრობს უფრო დიდხანს, ის უფრო ჯანმრთელია, ნაკლებად მშვიერი, უფრო განათლებული, ვიდრე ის იყო მეოცე საუკუნის დასაწყისში. ღარიბებს დღეს გაუჩნდათ შესაძლებლობა ისარგებლონ ტექნოლოგიებით (მაგალითად, უფრო იაფი წამლებით, სურსათით, ტანსაცმლით). მსოფლიო პრაქტიკაში ადამიანთ ცხოვრების დონე განისაზღვრება სამომხმარებლო კალათით. სამომხმარებლო კალათა - ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნების და სიცოცხლისუნარიანი საქმიანობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელი სამომხმარებლო საქონლის და მომსახურების ფიქსირებული ჩამონათვალია. იგულისხმება: კვების პროდუქტების მინიმალური ჩამონათვალი, რომელიც ითვალისწინებს დიეტოლოგიურ შეზღუდვებს და კალორიების მინიმალურად საჭირო რაოდენობას; მასში შედის აგრეთვე არასასურსათო საქონელი, მომსახურება და აუცილებელი გადასახადები.

საარსებო მინიმუმი - ეს არის სამომხმარებლო კალათის ღირებულებითი გამოსახულება, აუცილებელი გადასახადების, ანარიცხებისა და მოსაკრებლების ჩათვლით. ეროვნული ბანკისა და

სტატისტიკის დეპარტამენტის გათვლებით, ბოლო წლებში საქართველოში ჩამოყალიბდა საარსებო მინიმუმის ღირებულების ძალზე არასახარბიელო სურათი. (იხ. ცხრილი ¹¹)

ცხრილი ¹¹

საარსებო მინიმუმის დინამიკა საქართველოში 2004-2007 წლებში

საარსებო მინიმუმი პერიოდის ბოლოსათვის	ზომის ერთეული	2004	2005	2006	2007
შრომისუნარიანი მამაკაცისათვის	ლარი	96,2	97,6	118,0	121,4
საშუალო მომხმარებლისთვის	ლარი	85,2	86,4	104,5	107,5
საშუალო ოჯახისთვის	ლარი	161,4	163,7	197,9	203,6

ამ მონაცემებიდან ნათლად ჩანს საარსებო მინიმუმის „გაძვირების“ დინამიკა, რომლის გამოსაკვლევადაც აუცილებელია საქართველოს ეკონომიკის მაკროპარამეტრების გავლენის ანალიზი ძირითად სოციალურ მაჩვენებლებზე. ინფლაცია, გარდა იმისა, რომ აფერხებს ეკონომიკურ ზრდას, ამცირებს მოსახლეობის რეალურ შემოსავლებს, რაც ძალზე უარყოფითად მოქმედებს ცხოვრების საერთო დონეზე. საქართველოში ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას, რადგან სამომხმარებლო ფასების ზრდის გამო მყიდველუნარიანობა ეცემა - ხალხს აღარა აქვს შესაძლებლობა შეიძინოს საქონელი და მომსახურება ჩვეული ჩამონათვალისა და ხარისხის ფარგლებში. შესაბამისად მცირდება მოხმარების საერთო დონე და ეს განსაკუთრებით მწვავედ აისახება დაბალშემოსავლიან მოქალაქეებსა და ოჯახებზე. კერძო ბიზნესი ინფლაციის მატებას არანაკლებ ნეგატიურდ აღიქვამს, რადგან მისი უმართაობა გაურკვევლობას იწვევს და პროგნოზირების შესაძლებლობას ამცირებს. ეს, თავის მხრივ, დაბლა წევს ინვესტიციების დონეს და შესაბამისად, ეკონომიკურ ზრდას. განვითარებადი საქართველოს წინა წლების გამოცდილებიდან გამომდინარე, არაერთხელ დადასტურდა, რომ 6%-ზე მაღალი წლიური ინფლაცია აფერხებს ეკონომიკურ ზრდას. იგივე დასკვნამდე მივიდნენ მსოფლიო ბანკისა და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის ექსპერტებიც. საქართველოში კი ეროვნული ბანკის მონაცემებით 2008 წლის საშუალო წლიურმა დონემ 9,4 პროცენტი შეადგინა. ქვეყანაში დღევანდელ სამომხმარებლო ბაზარზე შექმნილი ვითარების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ არსებული ინფლაცია გამოწვეულია არა საქონლის რამოდენიმე კონკრეტულ სახეობაზე ფასის ზრდით, არამედ ზოგადად მოთხოვნის ზრდით. სახვაგვარად რომ ვთქვათ, კერძო ბიზნესის, მოსახლეობის და განსაკუთრებით მთავრობის მხრიდან გაიზარდა მოთხოვნა საქონელსა და მომსახურებაზე, რამაც ფასების ზრდაც გამოიწვია. რა იწვევს საქონელსა და მომსახურებაზე ზემოთხოვნის ზრდას? ჩვენი აზრით 2007-2008 წლებში დაფიქსირებული მაღალი ინფლაცია ძირითადად გამოწვეული იყო ფულის მიწოდების სწრაფი ზრდით. გარკვეული ზეგავლენა მოახდინა

ავვისტოს მოვლენებმა, მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა და სამთავრობო ხარჯებმა. განსაკუთრებით ყურადსაღებია საბანკო კრედიტების ზრდა, რაც ფულის მიწოდების მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. მიუხედავად მსოფლიო ფინანსური კრიზისისა და ავვისტოს მოვლენებისა, კომერციული ბანკების მიერ გაცემული კრედიტების მოცულობა 2009 წლის 1 თებერვლისთვის გასული წლის ამავე პერიოდთან შედარებით 25%-ია. (იხ. www.banksandfinance.ge) მეორეს მხრივ, საქართველოში არაპროგნოზირებადი პოლიტიკური ვითარება და მომავლის ნეგატიური მოლოდინი აისახება მომხმარებლებისა და ინვესტორების სიფრთხილეში, რაც ქვეყნის ეკონომიკის ზრდაზე უარყოფითად იმოქმედებს. გაზრდილი სახელმწიფო ხარჯები აისახება ბიუჯეტის დეფიციტებში (ბოლო წლებში 2-3 %) და ხელს შეუწყობს მაღალ ინფლაციას. უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების შემოდინების მკვეთრი ცვლილება შესაბამისად აისახება ქვეყნის მაკროეკონომიკური გარემოს ანალოგიურად მკვეთრ ცვლილებაში. 2003 წლიდან გაზრდილმა უცხოურმა ინვესტიციებმა და ამით ლარის გამყარების ტენდენციამ, საშუალება მისცა საქართველოს ეროვნულ ბანკს, ლარის კურსის გამყარებით, რეზერვების ოდენობა 1 მრდ. დოლარამდე გაეზარდა. კონვერტირებადი ვალუტის ოდენობის გაზრდამ და შესაბამისად საპროცენტო განაკვეთის შემცირებამ ხელი შეუწყო სამომხმარებლო კრედიტისა და უძრავი ქონების ბუმს, რამაც გაზრდილი ინვესტიციების მოკლევადიანი დადებითი ეფექტი გააძლიერა და დასაქმების და წარმოების ზრდაში აისახა. ამგვარი გარემოება არავითარ შემთხვევაში არ ადასტურებს ქვეყნის ჯანსაღ განვითარებას. ეს ხაზს უსვამს, რომ ბოლო წლების ზრდა, ერთჯერადი უცხოური ინვესტიციების დროებითი და მოკლევადიანი ეფექტია. ყოველივე ეს კი ეკონომიკის ზრდის გამომწვევი ფუნდამენტალური ფაქტორების ნაკლებობას ნიშნავს და არ შეიძლება შეფასდეს ტრანსფორმაციის წარმატებულ პროცესად. უცხოური ინვესტიციების დღევანდელი სავარაუდო შემცირება შესაბამისად აისახება საწინააღმდეგო მიმართულების ეფექტებში, ანუ ეკონომიკის ზრდის ტემპის შემცირებაში, უმუშევრობის დონის და საპროცენტო განაკვეთების ზრდაში. თეორიული ანალიზიც და ბოლო წლების გამოცდილებაც გვიჩვენებს, რომ საქართველოს ეროვნული ბანკის მიზნები, კერძოდ კი ლარის კურსის სტაბილურობა და დაბალი, კონტროლირებადი ინფლაცია.¹ ერთმანეთთან კონფლიქტშია. მყარი კურსის პირობებში ჭარბი ვალუტის შემოდინება (ჭარბი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების გამო) აისახება ლარის ოდენობის გაზრდაში და შესაბამისად მაღალ ინფლაციაში. ძლიერი ფუნქციონალური დამოკიდებულება ფართო ფულის ზრდასა და ინფლაციას შორის დადასტურდა ინტერნაციონალური სავალუტო ფონდის მიერ გამოქვეყნებულ ნაშრომში: Dabla-Norris E, Daehaeng K., Billmeier A.,

¹ საქართველოს კანონი “ეროვნული ბანკის შესახებ”, მუხლი 2.

“Modalities of moving to inflation Targeting in Armenia and Georgia. IMF-Working Paper, Washington D.C. (2008).

უმუშევრობა საზოგადოების ცხოვრების დონის ერთ-ერთი უმთავრესი მახასიათებელია. არასრული დასაქმება და უმუშევრობა 21-ე საუკუნეში საერთაშორისო ეკონომიკური სისტემის სერიოზული პრობლემაა. თითქმის ყველა ქვეყანაში ტექნიკური და ტექნოლოგიური პროგრესი ამა თუ იმ ხარისხით ახდენს გავლენას დასაქმების პროცესზე. განვითარებული მრეწველობის მქონე ქვეყნებში უმუშევრობა არათუ შემცირდა, არამედ მნიშვნელოვნად გაიზარდა და დღეისთვის იგი საშუალოდ 5-8%-ს შეადგენს. ზემოთ მოყვანილი ტენდენციები სრული მოცულობით ახასიათებს საქართველოსაც და უმუშევრობის მაღალი დონე კვლავ გადაუწყვეტელ პრობლემად რჩება. ეს პროცესი კიდევ უფრო გაამწვავა 2007-2008 წლებში სახელმწიფო მართვასა და საბიუჯეტო ორგანიზაციებში დასაქმებულთა მნიშვნელოვანმა შემცირებამ. ამავე დროს მთავრობის მოლოდინის საწინააღმდეგოდ (დასაქმების სამთავრობო პროგრამა) არასახელმწიფო სექტორში არ შეიქმნა შესაბამისი სამუშაო ადგილები, პირიქით - აქაც ადგილების რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა. მომუშავეთა საერთო რაოდენობაში კვლავ ჭარბობს თვითდასაქმებულთა წილი და იგი 65,7%-ს უტოლდება. კვლავაც თვითდასაქმებულების უმრავლესობა აგრარულ სექტორზე მოდის. თვითდასაქმებული ორგანიზაციები, მათი ფორმირების პერიოდში თავად წარმოადგენენ შრომის ბაზრის და საერთოდ საბაზრო ურთიერთობების „პროდუქტს“. მოთხოვნისა და მიწოდების ასეთი თვითრეგულირება წარმოებს როგორც საკუთარი სამუშაო ადგილების შექმნის საფუძველზე - მომავალი მეწარმეებისთვის, ასევე მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების დასაქმების ხარჯზე.

დღევანდელი დეფიციტების დაფინანსებისას უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტად, რჩება განვითარებული ქვეყნების ფინანსური დახმარებები და კრედიტი, რაც რა თქმა უნდა კონფლიქტშია ქვეყნის დავალიანების შემცირების მიზანთან. 2008 წლის აგვისტოს ომის შედეგად საგრძნობლად გამწვავდა ქვეყნის არაჯანსაღი განვითარების საშიშროებები. ალბათ გარდაუვალი იქნებოდა ქვეყანაში ანარქიის ჩამოყალიბება, მსოფლიოს ჩარევის, ფინანსური დახმარებებისა და კრედიტის მიღების გარეშე.

ამრიგად, არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდეგი: აუცილებელია სოციალური პოლიტიკის განმსაზღვრელი გახდეს მოსახლეობის ცხოვრების დონის მაჩვენებლები, რისთვისაც უნდა ჩამოყალიბდეს ცხოვრების დონის მაჩვენებლების სისტემა და მისი სამართლებრივ-ნორმატიული ბაზა; სოციალური პარამეტრების ათვლის წერტილად ნორმატიულად უნდა განისაზღვროს სამომხმარებლო კალათა და კონტროლი დაწესდეს მისი

პარამეტრების დაცვაზე; ძალზე მნიშვნელოვანია შემდეგი სოციალური ჯაჭვის თანმიმდევრობით რეალიზაცია: საარსებო მინიმუმი-სამომხმარებლო კალათა-პენსიები-მინიმალური ხელფასი და მისი სამართლებრივი უზრუნველყოფა; მოსახლეობის შემოსავლების ინდექსაციის სფეროში გაითვალისწინონ მსოფლიოს განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება; საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემაში მისი ადაპტირება. სახელმწიფო ბიუჯეტში სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლები დაიგეგმოს სხვებთან ერთად თანასწორუფლებიანად: სოციალური პოლიტიკიდან გამომდინარე და არა “ნარჩენების” პრინციპით. შემუშავდეს ცხოვრების დონის ეროვნული კონცეფცია, რაც საფუძვლად დაედება საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. [http:// www.cato.ru](http://www.cato.ru) - pdf. Indur Goklany. “The Globalization of Human Well-Being.”
2. [www. or- consult.de](http://www.or-consult.de) - ა. ჩხვიშვილი “უკანასკნელი უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მონეტარული და რეალური ეფექტები საქართველოში”
3. <http://banksandfinance.ge>
4. <http://investinggeorgia.org>
5. <http://statistics.ge>